

Metsien suojelun nykytila ja haasteet Suomessa

Panu Kunttu
Metsäasiantuntija
WWF Suomi

Metsien suojelun nykytila

Valtaosalla Suomen metsistä harjoitetaan metsätaloutta – 98 % Etelä-Suomen metsistä on metsätalouden piirissä tavalla tai toisella. Suojelualueet ovat painottuneet Pohjois-Suomeen ja Etelä-Suomen metsistä vain 2 % on suojeltu. Suojelun tilanne on lähes yhtä huono sekä Etelä- että Keski-Suomessa. Suuria, yhtenäisiä metsiensuojelualueita on niukasti.

Suojelualueista puhuttaessa on tärkeää erottaa tiukasti suojellut alueet ja rajoitetussa metsätalouksikäytössä olevat alueet. Monet uhanalaiset lajit tarvitsevat luonnontilaista tai sen kaltaista, tehometsätalouden toimien koskemattomaa metsää. Suuresta metsäpinta-alasta ja kasvavasta puuston tilavuudesta huolimatta metsälajisto voi huonosti, koska luonnonmetsän ominaispiirteet puuttuvat talousmetsistä.

Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnin mukaan suurin osa uhanalaisista lajeista, yli 36 %, elää ensisijaisesti metsissä. Tärkeimmät uhanalaisuuden syyt ovat lahoppuun väheneminen ja metsien uudistamis- ja hoitotoimenpiteet. Metsäelinympäristöjen muutokset ovat 693 eliölajin ensisijaisena uhanalaisuuden syynä.

Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnin mukaan metsien 76 luontotyyppistä kaksi kolmasosaa on uhanalaisia joko määrän tai laadun muutoksen perusteella. Uhanalaistumisen syynä on metsien pitkä ja voimakas käyttöhistoria, jonka seurauksena metsistä ovat kadonneet luonnontilaisten metsien rakennepiirteet. Talousmetsissä ei esiinny erikikäistä puustoa, runsaasti lahoppuuta, monipuolista puulajistoa tai pienalaisten luontaisten häiriöiden muodostamaa metsän rakenteiden vaihtelevuutta. Metsien yksipuolistuminen on johtanut monien lajien häviämiseen erityisesti Etelä-Suomessa.

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tehdään monipuolista ja kansainvälisesti laadukasta monimuotoisuustutkimusta. Tutkimustulokset ovat osoittaneet suojelun kehittämisen tarpeen eliölajien ja luontotyyppien turvaamiseksi pitkällä aikavälillä. Uhanalaisen lajiston elinympäristövaatimukset tunnetaan monen lajin kohdalla, joten tietoa niiden huomioimiseksi olisi, jos poliittista tahtoa olisi panna ne käytäntöön. Suojelun kannalta keskeistä

olisi, että kattavaa ja tuoretta tutkimustietoa hyödynnettäisiin metsätalouden suunnittelussa ja toteutuksessa.

Tällä hetkellä merkittävin työkalu Etelä-Suomen metsien suojelun edistämisen on Metso-ohjelma, joka tarjoaa vapaaehtoisuuteen pohjautuen yksityisille metsänomistajille monia erilaisia mahdollisuuksia suojella metsiään. Valtio osallistui Metso-ohjelmaan suojelemalla 10 000 ha metsiään ja Lapissa siirrettiin hiljattain 35 000 ha valtion metsää talouskäytön ulkopuolelle. Natura 2000-suojeluohjelman toteuttaminen on niukoista resursseista johtuen edelleen kesken. Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joiden tavoitteena on suojelun edistäminen, biodiversiteetin säilyttäminen ja uhanalaistumiskehityksen pysäyttäminen. Näitä ovat EU:n direktiivit ja YK:n sopimukset. Suomen pitää esimerkiksi sitoutua Nagoyan biodiversiteetikokouksen 17 % suojelutavoitteeseen.

Keinot talousmetsien luonnonhoitoon ovat kehittyneet viime aikoina selvästi, sillä FSC-sertifioinnin Suomen standardi ja Metsähallituksen uusi ympäristöopas ovat valmistuneet. Näissä on mukana monia toimia, joilla pyritään turvaamaan metsäluonnon monimuotoisuutta.

Erilaisilla metsänkasvatusmenetelmillä, kuten peitteellisellä ja erikikäsrakenteisella kasvatuksella voidaan edistää metsän luontoarvojen säilyttämistä ja parantamista talousmetsissä. Tämä on ratkaisevaa uhanalaisten elinympäristöjen ja niistä riippuvaisten lajien pelastamisessa. Hiljattain työnsä sai päätökseen metsänkäsittelymenetelmien monipuolistamista pohtinut työryhmä.

Metsien suojelun haasteet

Etelä-Suomen metsien 2 % suojeluasteen nostaminen 17 %:iin on iso, mutta tieteellisesti perusteltu ja välttämätön haaste, johon on viipymättä tähdättävä. Tämä on yksi WWF Suomen tärkeimpiä tavoitteita. Rahoituksen leikkaukset Metso-ohjelmalta ja Metsähallituksen luontopalveluilta hidastavat olennaisesti suojelun edistymistä. Rahoitusta on karsittu myös kestävän metsätalouden rahoituksesta ja valtion ympäristöhallinnolta, jotka osaltaan heikentävät suojelun toteuttamista.

Etelä-Suomen suojelualueet ja rauhoitetut avainbiotoopit ovat pienialaisia ja sijaitsevat tavallisesti kaukana toisistaan. Nämä metsät ovat siis ekologisesti pirstoutuneita ja eristyneitä. Tämä vaikeuttaa uhanalaisten lajiston liikkumista ja leviämistä alueelta toiselle, niille sopivien elinympäristöjen välillä. Pienialaisuus on ongelma monille kookkaammille lajeille, kuten linnuille, jotka tarvitsevat suuremman pinta-alan elinpiiriikseen. Uusia suojelualueita tarvitaan niin yksityisten, yhteisöjen kuin valtionkin maille.

Etelä-Suomessa maanomistusolojen pirstoutuneisuus hankaloittaa laajojen pinta-alojen suojelua. Suomessa avohakataan vuosittain noin 100 000 ha metsää. Näiden joukossa on edelleen myös vanhoja, suojelullisesti arvokkaita metsiä, jotka tulisi suojella pinta-alatavoitteeseen pääsemiseksi.

Uusiutuvan energian käytön lisääminen on kasvattanut painetta käyttää biomassaa energian lähteenä. Metsästä kerätään nykyään yleisesti myös hakkuutähteet ja kannot. Näiden toimenpiteiden laajan mittakaavan vaikutuksista luonnon monimuotoisuudelle ja hiilitaseelle ei ole vielä tarkkaa tietoa. Ilmastonmuutoksen vaikutuksista metsiin on esitetty erilaisia arvioita, kuten metsänrajan nousemista, pohjoisten luontotyyppien muuttumista ja uusien metsäpatogeenien leviämistä. Ilmastonmuutoksen epävarmuustekijöistä johtuen olisi tärkeää pitää metsänkäyttömenetelmät monipuolisina, sillä tulevaisuuden toimintaympäristön olosuhteista ei ole tarkkaa tietoa.

Keskeistä olisi muuttaa nykyisiä talousmetsien hoitotapoja monipuolisemmiksi ja lisätä luonnonmetsien rakennepiirteitä jäljitteleviä metsänhoitomenetelmiä. WWF teki vuonna 2008 yksityismetsänomistajille kyselyn, jonka tulosten mukaan metsänomistajista lähes kolmannes on kiinnostunut painottamaan metsänkasvatuksessaan luonto- ja maisemiarvoja tai metsän monikäyttöä enemmän kuin puuntuotantoa. Avohakkuiden sijaan useat metsänomistajat toivovat metsänhakkuun vaihtoehdoiksi myös metsien peitteellisyyttä paremmin säilyttäviä pienaukko- ja poimintahakkuita.

Koska eteläisessä Suomessa valtaosa metsistä on talouskäytössä, metsäluonnon monimuotoisuuden suojele suojelualueilla ei yksin riitä pysäyttämään arvokkaiden elinympäristöjen sekä lajien häviämistä. Oleellista onkin muuttaa talousmetsien metsänhoitoa niin, että uhanalaiset lajit pystyvät selviytymään myös suojelualueiden ulkopuolella. Tämän takia talousmetsien hoitoon täytyy saada mukaan enemmän luonnonmetsien rakennepiirteitä jäljitteleviä menetelmiä.

Peitteinen metsänkasvatus yksinään ei kuitenkaan automaattisesti ylläpidä runsaampaa metsäluonnon monimuotoisuutta, vaan lisäksi metsässä on aktiivisesti ylläpidettävä uhanalaisten ja taantuneiden lajien esiintymiselle tärkeitä rakenteita ja elinympäristöjä, kuten lahoppua ja järeitä vanhoja puuyksilöitä. Metsälakiin on sisällytetty arvokkaiden metsäelinympäristöjen ja uhanalaisten lajien suojeleluun tähtääviä rajoituksia. Tästä huolimatta sekä metsäisten lajien että metsäisten luontotyyppien uhanalaistuminen on jatkunut. Metsälain uudistamisessa tuleekin tarkastella metsäluonnon monimuotoisuuden suojelelutarvetta tuoreimman uhanalaisarvion perusteella.